

De zon blijft onder de horizon in de periode van 26 oktober tot 16 februari. De officiële **poolnacht**, wanneer de zon tenminste zes graden onder de horizon blijft, loopt van 14 november tot 29 januari.

4.7 Zoogdieren

These things must seem wonderful to all who may hear of them, both what is told about the fishes and that about the monsters which are said to exist in those waters.

King's Mirror, Chapter XVII. Unknown author, Norway, 13th century.

Er komen maar weinig soorten zoogdieren voor op Spitsbergen. De enige echte landzoogdieren zijn het Spitsbergenrendier, dat op de meeste eilanden van de archipel voorkomt, en de poolvos, maar deze zal in de winter regelmatig ijsberen op het pakijs volgen. Er zijn geen knaagdieren, behalve enkele geïmporteerde soorten in nederzettingen. Zeezoogdieren zijn beter vertegenwoordigd. De walrus, een karakteristiek dier van de Hoge Arctis en de ijsbeer waren rond 1950 vrijwel uitgestorven in de wateren rondom Svalbard, maar dankzij strikte bescherming zijn ze weer in aantal toegenomen. Verder komen diverse zeehondensoorten algemeen voor, zoals de baardrob en de ringelrob. Zij zijn veelal te vinden in de fjorden en op drijfijjs. Er zijn in het verleden ook dieren geïntroduceerd zoals de muskusos en de poolhaas, maar zij hebben niet kunnen overleven op Spitsbergen.

In dit boek is het niet mogelijk om alle soorten te beschrijven die je mogelijkere wijs zou kunnen ontmoeten in Svalbard. Ik heb diegene gekozen waarvan het waarschijnlijk is dat je ze tegenkomt. Aanvullend zijn nog enkele belangrijke bijzondere soorten opgenomen. De beschrijving van andere soorten kan het beste opgezocht worden in specifieke boeken en tegenwoordig ook online.

4.7.1 Ijsbeer (*Ursus maritimus*)

Eisbär (DE) – Isbjørn (DK) – Ours blanc (FR) – Jääkarhu (FI) – Polar bear (GB) – Orso bianco (IT) – Isbjørn (NO) – Isbjörn (SE)

Beschrijving: Afbeelding pagina 193. De ijsbeer is op dit moment de grootste berensoort op aarde. Mannelijke dieren bereiken een gewicht van 300-700 kg bij een lengte (van neus tot staart) van 1,80 tot 2,60 meter en vrouwelijke dieren 150 tot 350 kg. Het gewicht varieert gedurende het seizoen en is afhankelijk van het voedselaanbod. In 1995 is op Hopen een mannelijke ijsbeer geschoten die 800 tot 850 kg woog. De kleur varieert van vuilgeel tot roomkleurig en zelfs bijna wit, maar nooit spierwit. Als een ijsbeer lange tijd op land is geweest, dan zal de vacht donkergeel worden. In hongerperioden, wanneer schoonmaakbeurten worden overgeslagen, zal de ijsbeer er vuil en afzichtelijk uitzien. Het verschil zien tussen mannelijke en vrouwelijke ijsberen

is alles behalve eenvoudig, zeker van een afstand. Het vergt een goede observatiemogelijkheden en ervaring. Mannelijke exemplaren zijn groter, maar hoe zie je het verschil tussen een nog niet volwassen man en een grote vrouwelijke ijsbeer? Mannen hebben een sterke brede nek en een brede schedelbasis, vrouwen hebben meestal een (relatief!) smalle nek en een langere schedel. Let ook op de neusbrug: bij mannen is deze korter en vaak beschadigd en bij vrouwen is deze langer dan bij de mannen.

Verspreiding/Migratie: Ijsberen komen circumpolair voor met diverse regionale populaties, maar er is wel uitwisseling tussen alle gebieden. Het Svalbard-Franz Jozeflandgebied wordt gezien als één populatie, maar uitwisseling met ijsberen vanuit de Russische Arctis komt zeker voor. Een helicoptertelling in 2004 (213 vliegreun) kwam tot een resultaat van circa 3.000 dieren in het Barentszeegebied, met een schatting van 25.000 wereldwijd. Een nieuwe telling in 2015 kon niet volledig worden afgerond omdat de Russische overheid geen vergunning wilde afgeven voor het werk binnen hun territorium. Het resultaat gaf een kleine toename aan in de populatie in de Noorse gebieden, maar de statische betrouwbaarheid is beperkt, vanwege ruimtelijke beperkingen, omdat er in werkelijkheid geen 'Noorse populatie' ijsberen bestaat.

Je moet er rekening mee houden dat je in Svalbard buiten de permanent bewoonde nederzettingen overal en altijd ijsberen tegen kunt komen (zie hoofdstuk 3.6.3 *Ijsberen en wapens*). De kans dat je een ijsbeer tegenkomt, neemt toe naarmate je meer noord- of oostwaarts gaat.

De wetenschappelijke naam *Ursus maritimus* geeft al aan dat ijsberen zeezoogdieren zijn. Het zijn zeer goede zwemmers en ze kunnen zonder probleem vele tientallen kilometers afleggen. Er zijn gevallen bekend van ijsberen die meer dan honderd kilometer zwemmend hebben afgelegd. Of deze ijsberen ook weer terug aan land konden komen is een andere vraag. Recente waarnemingen doen vermoeden dat er een verhoogde sterfte is, vanwege niet geplande lange afstanden die zwemmend moeten worden afgelegd, vanwege de vermindering van het zeeijs in Alaska. Het is redelijk om aan te nemen dat een dergelijke situatie ook voor Svalbard geldt, en dat deze doodsoorzaak zal toenemen, als in de toekomst met de klimaatveranderingen het zeeijs verder zal verminderen rond de eilanden zoals overal in de Arctis.

Het echte leefgebied van de ijsbeer is dicht pakijns en het ijs van dichtgevroren fjorden. Ze verblijven daar een groot deel van hun leven om hun belangrijkste prooien te vinden: Baard- en ringelrobben. Ze hebben ongeveer één baardrob per week nodig, of iets meer als het de kleinere ringelrobben betreft. Als het nodig is, kan een goed doorvoede ijsbeer met een dikke speklaag meerdere maanden zonder voedsel overleven!

In theorie hoeft een mannelijke ijsbeer na zijn geboorte niet meer terug aan land te gaan. Maar sommige dieren blijven gedurende de zomer min of meer doelbewust aan land, wachtend tot het nieuwe ijs gevormd is. Enkele passen zich zeer goed aan en blijven in de vroege zomer op de kleine eilanden om vogelnesten te plunderen, of bij een gletsjerfront en proberen daar een zeehond, die op een ijsschots ligt te vangen. Vrouwelijke ijsberen lijken meer een regionale binding te hebben, terwijl de mannelijke exemplaren een goed ontwikkeld migratiegedrag hebben en grote afstanden

afleggen, en daarmee in principe het hele noordpoolgebied afschuimen.

Ijsberen zijn solitair levende dieren. Ze tolereren meestal geen andere soortgenoten in de buurt, tenzij er een grote overvloed aan voedsel is, zoals een gestrande walvis. Vrouwen blijven buiten het paarseizoen uit de buurt van mannen, omdat sterke mannen hun jongen kunnen doden als ze hongerig zijn, of een nieuwe paring willen forceren. Zelfs volgroeide vrouwen zijn niet veilig voor agressieve, hongerige mannelijke soortgenoten.

Biologie: De paring vindt over het algemeen plaats in april en begin mei. Vrouwelijke en mannelijke ijsberen blijven dan een paar dagen bij elkaar om meerdere keren te paren en gaan daarna ieder hun eigen weg. Sterke mannen (tien jaar en ouder) kunnen met meerdere vrouwen paren en vrouwen distantiëren zich niet van het paren met meerdere mannen. De innesteling en verdere ontwikkeling van de bevruchte eicel(len) wordt uitgesteld tot september en eind december worden in een sneeuwhol twee (zelden één, heel zelden drie) naakte jongen ter grootte van een rat geboren. Belangrijke gebieden met die hollen bevinden zich in het oosten van Svalbard. De grootste dichtheid van sneeuwhollen is op Kongsøya in Kong Karls Land met wel twaalf hollen per vierkante kilometer! De jonge familie verlaat dit hol eind maart of begin april. De moeder heeft dan ongeveer vier maanden geen enkel voedsel gehad, maar heeft in die periode wel de jongen gezoogd. Goede jachtresultaten zijn dan noodzakelijk en alleen ervaren moeders zijn in staat om beide jongen het eerste jaar te laten overleven. De jonge ijsberen worden onafhankelijk als ze twee en een half jaar oud zijn. De sterfte gedurende het eerste jaar van onafhankelijkheid is groot, totdat ze genoeg jagerservaring hebben opgedaan. Als ze eenmaal dat eerste jaar doorgekomen zijn, dan hebben ze een redelijke kans om 15 tot 25 jaar oud te worden.

Ijsberen houden niet van rennen, maar over korte afstanden kunnen ze een snelheid van meer dan 30 km/u bereiken.

Diversen: In Svalbard werden ijsberen tot 1973 bejaagd. Daarna volgde Noorwegen het voorbeeld van andere Arctische landen in het beschermen de soort. Sindsdien zijn ze wereldwijd beschermd, met uitzondering van beperkte jacht door oorspronkelijke bewoners op Groenland, in Canada, Alaska en Rusland. Canada staat trofeejagen toe voor buitenlandse jagers. Een controversiële praktijk, op z'n zachtst gezegd. Evenzo is illegale jacht nog steeds een droevige waarheid voor de ijsberen: 200 tot 300 ijsberen vallen jaarlijks ten prooi aan stropers in de Russische Arctis. De wereldwijde populatie wordt bedreigd door klimaatverandering en de dramatische consequenties daarvan voor het bestaan van het Arctische zeeijs, en door vergiftiging door toxines (zwarte metalen, PCB's etc.) die door oceaan- en atmosferische stromingen vanuit industriële landen naar de Arctis gebracht worden. De gevolgen hiervan zijn een ontregeld immuunsysteem en ziekten en onvruchtbaarheid en mogelijk veroorzaakt het ook een verhoogde sterfte van jongen.

In Svalbard is het strikt verboden om op ijsberen te schieten, echter in geval van een levenbedreigende situatie volgt er, na een terecht schietincident, geen rechtsvervolgning.

4.7.1: Ijsbeer benadert een klein expeditiecruierschip. Nieuwsgierigheid van beide kanten: een veilig en interessante ontmoeting.

4.7.2: Poolvos.

4.7.3: Sterke Spitsbergen rendierenstier.

4.7.4: Baardrob.